

AV. DR. CAHİT SULUK:

Fikri mülkiyet hakları, sömürüye yol açmamalı

RÖPORTAJ: YAHYA AYYILDIZ

Fikri mülkiyet haklarının, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri sömürmesine yol açan bir sisteme dönüşmemesi gerekiyor. Bunun için dünya çapında politikalar üretilmesi lazım.

Fikri mülkiyet hakkı nedir ve bu haklar nelerdir?

Fikri mülkiyet hakkı, fikri ve sınai ürünler üzerinde tanınan haklardır. Fikri mülkiyet haklarında iki kategori bulunmaktadır. Bunların biri telif hakları, diğeri de sınai haklar. Telif haklarında ilim-edebiyat eseri, musiki eseri, güzel sanat eseri, sinema eseri gibi alt kategoriler var. Bunlar, kültür ve sanat alanını düzenliyor, bu alandaki fikri ürünleri koruma altına alıyor. Sınai haklarda ise patentler, markalar, faydalı modeller, tasarımlar, coğrafi işaretler gibi haklar yer almaktadır. Bunlar ise sanayinin ihtiyacı için tasarlanmıştır ve sanayideki fikri ürünleri koruma altına alıyor. Sanayi haklarına, örneğin bir sandalyenin tasarımı girer. Düz bir sandalye 100 TL, ama sanat eseri niteliğinde, özgün tasarıma sahip bir sandalye 10 bin TL olabilmektedir. Ekonomik boyutuyla değerlendirildiğinde aradaki bu fark, fikri üretime dayalı bir katma değerdir.

Fikri mülkiyet kavramı ne zaman doğmuştur? Bunun bir hak olarak kabul edilmesinin tarihçesi nedir?

Tarihsel olarak baktığımızda bu hakların başlangıcı, matbaanın icadına tekabül ediyor. Matbaayla birlikte kitapların korsan olarak basılması, bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Bu sorunu çözebilmek için yasa koyucular, korsana karşı birtakım imtiyaznameleler, kararnameleler yayınlıyor ve böylece telif hakları doğuyor. Sınai haklara ilişkin de birtakım imtiyazlar tanınıyor. Modern anlamıyla Sanayi Devrimi'yle beraber sınai haklar, yani patent, marka, tasarım hakları doğuyor.

Fikri mülkiyet haklarının Türkiye'deki gelişimi nasıl olmuştur?

Osmanlı'ya dayanıyor ve dünyanın altıncı patent kanunu Osmanlı'ya aittir. Bilindiği gibi yaklaşık üç yüzyıldır Batılılaşma serüvenimiz var. Batı, Rönesans'la başlayan süreçte herkesin önüne geçti ve bunun nedenlerinden

biri de bilgiye önem vermesi olmuştur. "Oku!" emrini onlar yerine getirdiler ve bizi geçtiler. Onların top menzili, bizim top menzilimizi geçtiğinde, yani bilim ve teknolojiye bizden daha fazla ilerlediğinde Osmanlı yenildi. Bu yenilgiyle birlikte hemen her konuda Batı'yı taklit eder olduk. Fikri mülkiyet konusunda da aynı durum geçerli oldu. 1850'li yıllardan itibaren önce telif hakları, sonra sınai haklarla ilgili mevzuat hazırlandı. Bunlar sözde uygulamaya konuldu, ama gerçekte çok fazla bir uygulaması olmadı. Bu süreç Cumhuriyet döneminde de devam etti. 1995 yılına gelince Türkiye, iki dış etkiyle bütün mevzuatını ve politikasını değiştirmek zorunda kaldı. Bunlardan biri, Türkiye'nin 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması, diğeri de 1995 yılında Avrupa Birliği'yle Gümrük Birliği'ne girmesidir. Bu iki örgütten fikri mülkiyet mevzuatımızı modernize etmemize yönelik talepler geldi. Bu talepler nedeniyle Türkiye mevzuatını yeniledi. Yani Türkiye'nin yaklaşık 25 yıldır Batı standartlarında bir fikri mülkiyet mevzuatı bulunmaktadır.

Türkiye'de fikri mülkiyet haklarını koruyan ve takibini yapan hangi kurum veya kuruluşlar bulunmaktadır?

Birden çok kurum var. Telifhakla-

ıyla ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Telif Hakları Genel Müdürlüğü diye idari bir birim var. Bu işin mevzuatının hazırlanması, kitaplarda bandrol verilmesi gibi birtakım kayıt, tescil ve tevdi gibi formalitelerin yerine getirilmesi, çeşitli politikaların hazırlanması ve uluslararası antlaşmalara katkı verilmesi gibi görevleri bulunmaktadır. Sınai haklar boyutunda ise yetkili idari otorite, Türk Patent ve Marka Kurumu'dur. Bu kurum patent, marka, tasarım, coğrafi işaret gibi sınai hakların tescil işlemlerini yapıyor, mevzuatı hazırlıyor, uluslararası örgütlerle ilişkileri yürütüyor ve bu konuda birtakım politikalar geliştiriyor. Temelde bu iki kurum olmakla birlikte konuyla alakalı başka kurumlar da bulunmaktadır. Örneğin gümrükteki taklit ve korsandan Gümrük İdaresi sorumluyken sokaktaki taklit ve korsanla mücadelede polis teşkilatı görevlidir.

Modern bir mevzuat hazırlanmış ama peki uygulama nasıl?

Uygulama çok kötü. Dünyanın en iyi kanunlarını hazırlayabilirsiniz, ancak bunu hayata geçiremediğiniz sürece sonuç alma şansınız yoktur. Fikri mülkiyet alanında bir sistem. Olayın sadece mevzuat ayağı yok, aynı zamanda idari ve yargısal altyapısı da var. Bununla birlikte toplumun bilgiye yaklaşımı da önemli. Toplum olarak bilgiye şaşı baktığınız sürece bu sistemi sağlıklı bir şekilde işletemezsiniz ve bu sistemden beklenen faydayı sağlayamazsınız. Nitekim bizim gibi ülkeler bu işten zarar görüyorlar. Bir fayda-maliyet analizi yapıldığında durumun pek de iç açıcı olmadığı görülür. Çünkü fikri ürünün üretilmesi sürecinde ar-ge çalışmalarının yapılması ve bunun hayata geçirilmesi, Türk Pa-

AV. DR.

CAHİT SULUK

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1992 yılında bitirdi. Tasarımların hukuken korunması konulu teziniyle 2000 yılında doktora derecesi aldı. 2001 yılından beri İstanbul'da fikri mülkiyet hukuku alanında avukatlık yapmaktadır. Dr. Suluk, 2002-2008 yıllarında İTÜ'de fikri mülkiyet hukuku dersleri verdi. Yine Kadir Has Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi sıfatıyla görev yaptı. Halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde fikri mülkiyet hukuku dersleri vermektedir. Fikri mülkiyet hukukuna ilişkin kanun hazırlıklarında da bulunan Dr. Suluk'un on iki adet kitabı, kırk civarında makalesi ve dokuz tebliği yayımlandı. Dr. Suluk, Haziran 2004'te Dünya Ticaret Örgütü ile Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatının Cenevre'de ortaklaşa düzenlediği iki haftalık programa Türkiye'yi temsilen katıldı. Patentlerin korunması konulu doçentlik tez çalışması için Münih'teki Max Planck Enstitüsü'nde dört ay süreyle araştırma yaptı.

tent ve Marka Kurumu, Telif Hakları Genel Müdürlüğü, ihtisas mahkemeleri, avukatlar, bilirkişiler, yani bütün bu kurum ve çalışanları göz önünde bulundurduğunuzda bunun topluma ciddi bir maliyeti bulunmaktadır. Diğer taraftan buradan elde edilecek fayda var. İnovatif, katma değerli bir ürün üretildiğinde devlet, tekel hakkı verecek ve bu sürede üç liraya değil de dokuz liraya satarak buradaki ar-ge dönüşümü sağlanacak, yatırım harcamaları geri alınacak ve buna ilave olarak teşvik primi yakalanmış olacak. Bunun sağlanabilmesi için sistemin çok sağlıklı kurulması ve işletilmesi

gerekir. Bugün Türkiye'de uygulama iç açıcı değil.

Fikri mülkiyet hakları, firmalar için ne anlama geliyor veya ne gibi bir öneme sahip?

Her firmanın kendi politikasını geliştirmesi gerekiyor. Olayın iki boyutu var. Ar-ge harcaması yapıyorsanız, sahip olduğunuz sınai hakların korunması için kendi içinizde bir sistem geliştirmeniz gerekir. Bunun için de konuyu bilmeniz veya bilen insanlarla çalışmanız gerekiyor. Ben buluşumun patentini alacak mıyım,

yoksa ticari sır olarak mı tutacağım? Bir tasarım geliştirdiğimde buradaki tescil politikam ne olacak? Markalaşmada neler yapacağım? Sadece Türkiye’de mi yoksa uluslararası boyutta mı işlem yapacağım? Kaç marka olacak, her ürüne bir marka mı alacağım? Bunlar çok stratejik kararlar. Firmalar bunları yapmadığında ileride çok sıkıntı yaşıyorlar. Bazen yıllarca yatırım yaptıkları markaları firmaların ellerinden kayıp gidiyor. Öncelikle bu işin önemini farkında olmak gerekiyor.

İşin diğer boyutu da pasif korumadır. Örneğin firma, yıllardır basit, jenerik bir sandalye üretiyor. Yarın biri geliyor ve “Sen benim tasarımımı, patentimi ihlal ettin” diyor ve kapısına dayanabiliyor. Yani artık üretimin önünde mayınlar var. Louise Wuiton çantalarının taklit edilmesini kast etmiyorum. Bu, kasıtlı bir davranış. Kasten yapılan işte karşılığının ne olduğu biliniyor. Kırmızı ışıkta geçersen ceza yersin. Ancak iş kendi rutininde akarken başa gelen bir olaydan bahsediyorum. Polisler basıyor iş yerinizi, bilgisayarlarınız, yazılımlarınız toplanıyor. Bu durumlara düşmemek için gerekli tedbirlerin alınması lazım. “Freedom to operate” denen bir çalışmanın yapılması gerekir. Bu kavram, bir ürünü üretmeden önce bu ürünün bir patentinin olup olmadığını araştırmayı ifade ediyor. Yolda gidiyorsunuz ve yanlışlıkla komşunun arazisine giriyorsunuz, komşunuz da elinde pompalı tüfikle peşinize düşüyor. Bu gibi durumlarla karşılaşmamak için neresi kamusal alan, neresi özel arsa veya arazi, bunun bilinmesi gerekir. Artık üretici ve tüccarlarımızın bunları biliyor olması lazım.

Bu, teknik bir uzmanlık alanı değil mi? İş adamı bunları nereden bilebilir ki?

Eğer üreticiyseniz bu sistemi ya da kendi içinizde kuracaksınız ya da dışarıdan destek alacaksınız. Örneğin 100 kişilik bir ekibiniz var ve kalem üretiyorsunuz. Çalışanınız piyasada bir kalem görüyor, onun tasarımını alıyor ve başlıyor üretmeye. Yarın kapınıza hakim dayanıyor, patent haklarını ihlal ettiniz diye. Bir tır kalem var deponuzda. Ne yapacaksınız şimdi? Artık bilerek üretim yapılması gerekiyor. Alan, eskiden mayınsızdı, şimdi mayınlı alanlar var. Bu mayınları bileceksiniz, bunların etrafından dolanacaksınız. İş usulüne uygun yapmanız gerekiyor ki mayın patlamasın, siz de ölmeyin. Fikri mülkiyet artık bu noktaya geldi ve yapay zeka gibi yeni teknolojilerle daha da karışacak.

Yani bu zamana kadar kapına hakimin dayanmaması, bundan sonra da dayanmayacağı anlamına gelmiyor öyleyse...

Evet, aynen öyle. Dedim ya, olayın iki yönü var. Bir, fikri ürününüzü nasıl koruyacaksınız. İki, üretim yaparken birinin fikri haklarını ihlal edip etmediğinizi nasıl bileceksiniz. Her ikisi de iş adamlarını yakından ilgilendirmektedir.

Fikri mülkiyet hakları, insani açıdan nasıl değerlendirilebilir? Özellikle de ilaç gibi temel ve zorunlu ihtiyaçlar söz konusu olduğunda?

Fikri mülkiyet koruması aslında kapitalizmin bir ürünü. Bencilce bir hukuk dalı. Çünkü 100 TL’ye üretti-

ğiniz bir ürünü 10 bin TL’ye satmanıza imkan sağlıyor. Bir kutu ilaç 95 bin Euro. Bir hastanın yıllık tedavi masrafı 900 bin Euro. Bunun insani tarafı bulunmamaktadır. Tek seferlik kullanılan ve yeni üretilen bir kutu ilacın fiyatı 2,1 milyon dolar. Bunun maliyeti 40 cent etmiyor. Bu, kapitalizmin bencilce bir ürünü.

Evet, bir ilacın 2,1 milyon dolara satılması gayri insani bir durumdur. Ancak ilaç şirketine sorulduğunda da “Ben milyar dolarlık ar-ge harcaması yaptım. Bu fiyatta satmak zorundayım” diyecektir. O zaman kim haklı veya bu durumda ne yapılması gerekir?

Bunlar bütün dünyada tartışılıyor, konuşuluyor. Bu doğru ve yerinde bir soru. Tabii ki girişimci ar-ge dönüşümünü talep edecek ve bu konuda koruma isteyecek. Bu çok doğal bir talep. Benim az önce yaptığım vurgu, başka bir noktadaydı. Elbette fikri ürün korunacak ve biz fikri üretimde bulunan insanları tanıyacağız, onları onurlandıracacağız. Bu insanlar da yeni eserler, yeni buluşlar, yeni tasarımlar geliştirecek ve topluma katkı sunacaklar. Mesele sadece ekonomik boyuttan ibaret değildir. Konu; kültür-sanat, medeniyetin gelişimi açısından da fevkalade önemlidir. Ben nihayetinde fikri mülkiyet hakları hukukçusuyum ve bu hakkı inkar edecek değilim. Ama olayın bir kolonileşme, bir sömürü düzeni haline getirilerek sistemin kötüye kullanılması, oldukça yanlıştır ve aynı zamanda gayri insani. Bu hakların, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkeleri sömürmesi ne yol açan bir sisteme dönüşmemesi

gerekiyor. Bunun için dünya çapında politikalar üretilmesi lazım.

Örneğin ilaç sektöründe ne yapılmalı?

İlaç firmaları zaten ar-ge dönüşümlerini sağlıyorlar ve çok büyük kârlılıklar sergiliyorlar. Bu paralar kazanılırken toplumların sömürülmesine izin verilmemeli. “Yetim ilaç” diye bir kavram var. Az sayıda hastası olan ve tedavisi olmadığı için hastanın ölümüne yol açan istisnai durumlar söz konusu. Bu gibi durumlarda kamu fonları harekete geçirilmeli. Kâr amacı gütmeyen STK’lar bunlara yönelik fonlamaları zaten yapıyorlar. Bu fonlara göz diktiği halde 95 bin euro’luk ilaçları hastalara dayatan ve paran olmadığına “Ölme hakkın var” dercesine bir tavır takınan firmaların durumu sorgulanmalıdır. Disipline edilmesi gereken hususlar bunlardır. Tabii ki insanlar fikri üretim yapacaklar ve bunun da makul bir çerçevede korunması olacak ve sistem çalışacak. Tam da burada devlet denen aygıt, düzenleme görevini yerine getirmeli.

Fikri mülkiyet haklarına ilişkin yapılan ödemeler dengesi, Türkiye için fazla mı yoksa açık mı vermektedir? Telif haklarına ilişkin antlaşmalardan Türkiye kazançlı mı yoksa zararlı mı çıkıyor?

Türkiye’nin, sadece Türkiye’nin de değil, bütün gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işleyen bir dengesizlik söz konusudur. Çünkü siz fikri üretim yapamayan, bilgiye şaşı bakan toplumlarsınız. Bilgiyi sistemleştirmek, bunun üzerinden üretim yapmak, bura-

.....
Olayın iki yönü var. Bir, fikri ürününüzü nasıl koruyacaksınız. İki, üretim yaparken birinin fikri haklarını ihlal edip etmediğinizi nasıl bileceksiniz. Her ikisi de işletmeleri yakından ilgilendirmektedir. Eğer üreticiyseniz bu sistemi ya kendi içinizde kuracaksınız ya da dışarıdan destek alacaksınız.
.....

dan katma değer elde etmek ve bunu korumak. Bu süreçlerden sadece son aşamayı konuşuyoruz. Bunu yapabilmemiz için sistemin bütün unsurlarının eşgüdümünü sağlıklı bir şekilde çalıştırıyor olmanız gerekir. Bu ise zor ve ince işçilik gerektiren bir konu ve biz meseleye çok kaba yaklaşıyoruz. Batı’nın bunu dayatmasının nedeni elbette sömürmektir. Kolonileşmenin başka bir versiyonunu uygulamaya çalışıyorlar. Sen ise kendi politikalarını belirleyemiyorsun. Uluslararası antlaşmalarla bağlanmış durumdasın. Belli bir manevra alanın var ama onu da beceremiyorsun. Mesela Dünya Ticaret Örgütü’nün kuruluş antlaşmasının eklerinden birisi TRIPS Antlaşması’dır. TRIPS flexibilitesi diye bir kavram var. “Sana şu kadar alan bırakıyorum, bu alanda kendi ülkenin ihtiyacı olan elbiseyi dikebilirsin” diyor. Ama biz 50 kilo olduğumuz halde 100 kiloluk adam elbisesi dikmeye çalışıyoruz. Yani Amerika’nın elbisesini getirip Türkiye’ye deli gömleği olarak giydiriyorsun. Tabii ki buradan da sonuç alamıyorsun.

Türkiye’nin bu süreçten kazançlı çıkması için ne yapılması gerekiyor?

Yasa koyucular, fikri ürün sahiplerini ulusal düzeyde ciddi şekilde korumaktadır. Uluslararası antlaşmalar da ülkelere, deyim yerindeyse, birtakım dayatmalar getiriyor, ulusların kendi düzenlemelerini nasıl yapacaklarını belirliyor. Artık eskisi gibi bir bağımsızlık hiçbir yerde kalmadı. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye ayağında yapılması gereken, öncelikle politika belirlemektir. Bağımsız değilsiniz, yani uluslararası antlaşmalara imza atmışsınız ve bunlarla bağlısınız. Bu antlaşmaların sana sağladığı alanı kullanabilmek için kendi ihtiyaçlarına uygun politikalar belirleyip mevzuat altyapısını ona göre kurgulaman gerekir. Bunu hayata geçirirken ihtisas mahkemeleri eliyle ihtilafları çözüyor ve idari organları da bu çerçevede çalıştırıyor olmanız lazım. Örneğin ilaçta patentin korunması lazım ama ilaç üretmiyorsun ki... 150 yıl önce Bayer’in geliştirdiği Aspirin’i üretiliyor. Yeni ilaç üretmiyorsun, çünkü altyapın yok. Yeni molekül geliştirmek için milyarlarca dolar yatırım yapman gerekiyor. Halbuki senin en büyük fabrikanın değeri milyar dolar etmiyor. Bu sistemi ilmek ilmek örmediğimiz zaman Türkiye’ye fayda değil zarar verir. Biotech için güçlü altyapı ve insan gücüne ihtiyaç var. Bu alanlar özel alanlar olarak belirlenmeli ve teşvik edilmeli. Aksi halde dışa bağımlılık sürecektir.

Yaptığınız açıklamalar için teşekkür ediyorum.

Ben teşekkür ederim.